

УДК 342.92

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.76>

МЕТОДОЛОГІЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ АДМІНІСТРАТИВНИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Євсюков Є.В.,

аспірант Пенітенціарної академії України,

ORCID: 0009-0001-2405-8712

Євсюков Є.В. **Методологія правового статусу адміністративних органів в умовах воєнного стану.**

Актуальність дослідження визначається тим, що злагоджена діяльність органів публічної влади, зокрема, адміністративних органів є основою належної обороноздатності України, збереження економічного розвитку, особливо в умовах воєнного стану. Наукове дослідження державно-правових явищ вимагає визначення та дескрипції гносеологічних засобів, що актуалізує проблематику методології. Саме методологія забезпечує отримання всебічних і достатніх знань про пізнаваний предмет, а також об'єктивність отриманої інформації.

Методологія відіграє важливу роль у забезпеченні якісного дослідження. Вона визначає межі, принципи та підходи, які дозволяють отримати всебічні та достатні знання про досліджуваний предмет. Об'єктивність отриманої інформації є ключовою складовою наукового дослідження.

Відзначається, що методологія розглядається у двох аспектах: по-перше, як сукупність гносеологічних засобів; по-друге, як вчення про систему методологічних засобів, їх застосування. У контексті державно-правових досліджень важливо враховувати специфіку цієї галузі та враховувати різноманітність методологічних підходів, оскільки вони можуть включати в себе як правові методи, так і елементи соціологічного, філософського чи історичного аналізу.

При дослідженні правового статусу адміністративних органів важливо враховувати аксіологічну складову, оскільки це дозволяє зрозуміти, як ці органи функціонують у конкретному соціокультурному та політичному контексті. Дослідження аксіологічної складової правового статусу адміністративних органів дозволяє розкрити не лише формальний бік їх функцій, але й розуміння цінностей суспільства, на яких ґрунтується їхнє функціонування.

Обґрунтовується, що важливим методологічним засобом є діяльнісний підхід, який дозволяє аналізувати конкретні дії та функції адміністративних органів, їхні завдання та результати роботи, що є важливим для встановлення того, яким чином вони впливають на реалізацію пра-

вових норм та як вони сприяють виконанню функцій держави в цілому.

Відзначається, що застосування герменевтичного підходу для пізнання правового статусу адміністративних органів відкриває можливість глибокого розуміння текстів, контекстів та значень, забезпечуючи комплексний аналіз в юридичному та культурному вимірах.

Системний підхід дозволяє включити адміністративні органи в більш широкий контекст – систему органів держави. Системний підхід також дозволяє враховувати соціокультурний контекст, в якому функціонують адміністративні органи.

Ключові слова: аксіологічний підхід, герменевтичний підхід, діяльнісний підхід, методологія права, системний підхід.

Yevsiukov Ye.V. **Methodology of the Legal Status of Administrative Agencies Under Martial Law.**

The urgency of the study is determined by the fact that the coordinated activity of public authorities, in particular administrative agencies is the basis of proper defense capability of Ukraine, preservation of economic development, especially in the conditions of martial law. The scientific study of state and legal phenomena requires the determination and description of epistemological means actualizing the problems of methodology. It is the methodology that ensures the acquisition of comprehensive and sufficient knowledge about the subject under study as well as the objectivity of the information obtained.

Methodology plays a crucial role in ensuring quality research. It stipulates the limits, principles and approaches allowing to get comprehensive and sufficient knowledge about the researched subject. The objectivity of the obtained information is a key component of scientific research.

It is noted that the methodology is considered in two aspects: first, as a set of epistemological tools; secondly, as a teaching about the system of methodological tools and their application. In the context of state and law studies, it is important to take into account the specifics of this field and take into consideration the diversity of methodological approaches, since they can include both legal

methods and elements of sociological, philosophical or historical analysis.

When studying the legal status of administrative agencies, it is important to take into account the axiological component, as it allows to understand how these agencies function in a specific social and cultural and political context. The study of the axiological component of the legal status of administrative agencies allows to reveal not only the formal side of their functions, but also the understanding of society's values, on which their functioning is based.

It is justified that an important methodological tool is an activity approach allowing analyzing the specific actions and functions of administrative agencies, their tasks and work results, which is important for establishing how they affect the implementation of legal norms and how they contribute to the performance of state functions as a whole.

It is noted that the application of a hermeneutic approach to understanding the legal status of administrative agencies opens up the possibility of a deep understanding of texts, contexts and meanings, providing a comprehensive analysis in legal and cultural dimensions.

The system approach allows to include administrative agencies in a wider context - the system of state bodies. The systemic approach also allows taking into account the social and cultural context in which administrative agencies function.

Key words: axiological approach, hermeneutic approach, activity approach, legal methodology, systemic approach.

Постановка проблеми. Однією з тем, яка потребує висвітлення у нинішніх умовах функціонування Української держави – це злагоджена діяльність органів публічної влади, зокрема, і адміністративних органів, що є основою належної обороноздатності України, збереження економічного розвитку та ін.

Водночас, наукове дослідження державно-правових явищ вимагає визначення та дескрипції гносеологічних засобів, що актуалізує проблематику методології. Саме методологія забезпечує отримання всебічних і достатніх знань про пізнаваний предмет, а також об'єктивність отриманої інформації.

Гносеологія державно-правових явищ є складним і важливим завданням, яке вимагає глибокого та системного підходу. Відтак, один із ключових етапів цього процесу – визначення та дослідження методологічних засобів, які використовуються для аналізу та розуміння відповідних явищ. У випадку державно-правових явищ, гносеологічні засоби включають в себе різноманітні методи та підходи, які дозволяють науковцям здійснювати вивчення відповідного предмету.

Методологія відіграє важливу роль у забезпеченні якісного дослідження. Вона визначає межі, принципи та підходи, які дозволяють отримати всебічні та достатні знання про досліджуваний предмет. Об'єктивність отриманої інформації є ключовою складовою наукового дослідження. Засоби методології спрямовані на те, щоб забезпечити адекватність та об'єктивність результатів дослідження, уникнути спотворень інформації та підвищити рівень довіри до отриманих висновків.

Такий підхід до дослідження державно-правових явищ дозволяє не лише отримувати нові знання, але і розвивати саму науку, удосконалювати методологічний інструментарій та розширювати гносеологічні засоби для більш ефективного вивчення складних явищ у сфері держави та права.

Таким чином, розв'язання завдання дослідження діяльності органів публічної влади в умовах воєнного стану потребує, у першу чергу, встановлення методологічних засад дослідження.

Стан опрацювання проблематики. Аналіз вітчизняної наукової літератури вказує на те, що питання методології сучасного правознавства періодично постає на порядку денному, однак, стверджувати що воно є розв'язаним, на нашу думку, не можна. Так, і нині не сформовано уніфікованого підходу до розуміння тих методологічних засобів, що використовуються при пізнанні правових явищ.

Хоча не можемо не згадати тих авторів, у роботах яких піднімаються питання розуміння методології сучасного правознавства, її структури та характеристики окремих методологічних засобів. Це, зокрема, такі вчені як: Є. Білозьоров, Ю. Ведерніков, К. Горобець, М. Кельман, М. Козюбра, А. Кучук, Л. Наливайко, І. Оборотов, К. Оробець, В. Пекарчук, П. Рабінович, Н. Сатохіна, І. Сердюк та ін.

Окремо згадаємо цикл статей, підготовлених вітчизняними вченими А. Кучуком та В. Пекарчуком, у яких автори викладають системне бачення методології правознавства, її сутнісний аспект та вказують на особливості дослідження правових явищ [1-2]. Так, на думку цих авторів (з якою ми цілком погоджуємось), «методологія сучасного правознавства має свої особливості, що обумовлені природою права. Складовою гносеології правових явищ має бути превалююча концепція розуміння права, що спричиняє необхідність урахування ідеологічного фактору та застосування аксіологічного та герменевтичного підходів. Вихідним положенням пізнання правових явищ має бути соціокультурна природа самого права» [2, с. 11].

У означеному контексті не можна не згадати і слова А. Кучука про те, що «право має тісний зв'язок з мораллю. Моральні ж норми не володі-

ють такою ознакою як формальна визначеність» [3, с. 17]. Наведене має важливе методологічне підґрунтя для пізнання правових явищ.

Відзначимо, що в основу нашого дослідження покладено також основні положення і висновки, сформульовані вітчизняним вченим М. Корнієнком щодо забезпечення прав людини органами публічної влади в умовах надзвичайних обставин, зокрема і під час воєнного стану [4].

Метою статті є визначення методології правового статусу адміністративних органів в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Зазвичай методологія розглядається у двох аспектах: по-перше, як сукупність гносеологічних засобів (цей аспект методології охоплює різноманітні засоби та прийоми, які дозволяють дослідникам отримувати, обробляти та аналізувати інформацію про державно-правові явища. До складу методології можуть входити методи емпіричного дослідження, логічні методи аналіз і синтез, концептуальне моделювання, експертні опитування та інші інструменти, які допомагають структурувати та систематизувати знання); по-друге, як вчення про систему методологічних засобів, їх застосування тощо. Останній аспект включає в себе розробку та вдосконалення конкретних підходів до дослідження, створення нових методів та стратегій аналізу, а також визначення того, як ці засоби можуть бути використані для вирішення конкретних державно-правових проблем.

На нашу думку, обидва аспекти взаємопов'язані, створюючи фундамент для наукового дослідження. Гносеологічні засоби надають засоби для збору та організації інформації, тоді як вчення про систему методологічних засобів визначає межі та принципи, за якими ці засоби застосовуються.

У контексті державно-правових досліджень важливо враховувати специфіку цієї галузі та враховувати різноманітність методологічних підходів, оскільки вони можуть включати в себе як правові методи, так і елементи соціологічного, філософського чи історичного аналізу. Такий комплексний підхід дозволяє отримати глибоке та повне розуміння складних державно-правових явищ.

Відзначимо, що досліджуючи правовий статус адміністративних органів, доцільно враховувати аксіологічну складову, яка проявляється, зокрема, через політичний режим, через тип розуміння права. Правовий статус адміністративних органів є ключовою складовою в системі державно-правових відносин. При дослідженні цієї теми важливо враховувати аксіологічну складову, оскільки це дозволяє зрозуміти, як ці органи функціонують у конкретному соціокультурному та політичному контексті. Аксіологічна складову правового статусу адміністративних органів пов'язана

з політичним режимом. Різні політичні системи та ідеології можуть впливати на закладені цінності в нормативно-правових актах, регулюючих функції та повноваження адміністративних органів. Наприклад, в авторитарних режимах може бути відзначений великий рівень централізації та обмеження повноважень місцевих адміністративних органів, тоді як у демократичних системах наголос може бути зроблений на прозорості, участі громадян та децентралізації.

Аксіологічна складова також проявляється у типі розуміння права, що домінує в суспільстві. Наприклад, якщо в суспільстві важливим є принцип рівності перед законом, а права людини є межами діяльності органів публічної влади, то це може впливати на повноваження адміністративних органів у сферах, таких як захист прав громадян чи забезпечення доступу до інформації.

Дослідження аксіологічної складової правового статусу адміністративних органів дозволяє розкрити не лише формальний бік їх функцій, але й розуміння цінностей суспільства, на яких ґрунтується їхнє функціонування. Такий підхід дозволяє враховувати контекстуальні особливості та призначення адміністративних органів в конкретній правовій системі та суспільному устрої.

Таким чином, як бачимо, важливим методологічним засобом пізнання правового статусу адміністративних органів є *аксіологічний підхід*. Особливо важливим є це положення, зважаючи на процес євроінтеграції України, прагнення Української держави стати складовою європейської цивілізації, яка ґрунтується на цінностях людських прав, цінностях верховенства права, які (ці цінності) зовсім не властиві, наприклад, державам з превалюванням юридичного позитивізму. «Відхід від догматизму у дослідженні правових явищ, висвітлення права як соціокультурного явища визначає необхідність використання аксіологічного підходу у його взаємодії з принципом правового поліцентризму» [5, с. 119] – вказує вітчизняний правник.

Наступним важливим методологічним засобом, що має бути використаний для пізнання правового статусу адміністративних органів є *діяльнісний підхід*. «Саме теорія діяльності може бути засобом подолання правового догматизму, що посилює актуальність вибраної тематики, особливо в умовах воєнного стану, коли ставляться підвищені вимоги до правового регулювання, до ефективності правових норм...» [6, с. 16] – вказує Є. Білозьоров.

Діяльнісний підхід для вивчення правового статусу адміністративних органів виступає важливим методологічним засобом, що дозволяє глибше розуміти їх функції, роль та взаємодію в системі державно-правових відносин. Цей гносеологічний засіб дозволяє аналізувати конкрет-

ні дії та функції адміністративних органів, їхні завдання та результати роботи, що є важливим для встановлення того, яким чином вони впливають на реалізацію правових норм та як вони сприяють виконанню функцій держави в цілому.

Діяльнісний підхід дозволяє розглядати повноваження адміністративних органів через призму конкретних дій, які вони вживають для забезпечення законності та виконання своїх завдань. А також робить можливим вивчення взаємодії адміністративних органів з іншими суб'єктами правовідносин. Аналіз цієї взаємодії допомагає зрозуміти, як правовий статус адміністративних органів впливає на стабільність та ефективність державного управління.

Діяльнісний підхід дозволяє також оцінити вплив адміністративних органів на громадян та їхні права. Аналіз конкретних дій та рішень дозволяє визначити, наскільки ефективно адміністративні органи забезпечують права та інтереси громадян, а також наскільки діяльність адміністративних органів відповідає вимогам законності.

Застосування вказаного підходу до вивчення правового статусу адміністративних органів допомагає уникнути догматизму та зосередитися на конкретних діях та їхньому впливі. Це сприяє більш повному та практичному розумінню ролі цих органів у системі державно-владних відносин. У цьому контексті згадаємо наступні слова Є. Білозьорова: «Необхідність використання постмодерністської методології зумовлюється неможливістю пояснити багато проблем правового та державного життя, керуючись підходами класичної й некласичної методології» [7, с. 34]. Багато в чому саме діяльнісний підхід і дозволяє розв'язати означені проблеми.

Зважаючи на вказане, очевидним стає необхідність використання *герменевтичного підходу*. Застосування герменевтичного підходу для пізнання правового статусу адміністративних органів відкриває можливість глибокого розуміння текстів, контекстів та значень, забезпечуючи комплексний аналіз в юридичному та культурно-вимірах.

Герменевтичний підхід дозволяє тлумачити юридичні норми, закріплені в нормативно-правових актах, які регулюють правовий статус адміністративних органів. Аналіз тексту правового припису у контексті його призначення допомагає зрозуміти не лише «букву» закону, а й «дух» правової норми. Означений підхід «відіграє суто практичну роль у питаннях правильного тлумачення змісту норм права» [8, с. 12-13].

Цей підхід акцентує увагу на контексті, у якому формується і реалізується правовий статус адміністративних органів. Розуміння контексту може розкривати мету та інтенції законодавця.

Герменевтичний підхід дає змогу враховувати особливості національного права, які можуть

впливати на сприйняття та застосування правового статусу адміністративних органів. Цей контекст може визначати тлумачення понять, що мають юридичне значення, і впливати на сприйняття норм права. «Герменевтика, крім дешифрування буквального смислу тексту, що здійснюється за допомогою лінгвістичного тлумачення, дозволяє розкрити зміст правового контексту» [9, с. 155].

Застосування герменевтичного підходу дозволяє не лише розглядати правовий статус адміністративних органів як набір формальних норм, а й як систему, що взаємодіє з соціальними, культурними та етичними аспектами, що сприяє глибокому розумінню ролі цих органів у існуючому правопорядку.

Не можна не згадати і *системний підхід*, який відіграє важливу роль у пізнанні правового статусу адміністративних органів. Цілком слушними є слова Л. Заморської про цей підхід «Його важливість у вивченні явищ і процесів соціальної дійсності неодноразово підкреслювалась у науковій літературі» [10, с. 38].

Цей підхід є ключовим методологічним інструментом для розгляду та розуміння правового статусу адміністративних органів, оскільки він дозволяє враховувати їхню взаємодію з іншими елементами системи органів державної влади, соціальними інституціями і виявляти внутрішні зв'язки та забезпечувати цілісний погляд на їхню діяльність.

Системний підхід дозволяє включити адміністративні органи в більш широкий контекст – систему органів держави. Аналізуючи їх функції, повноваження та взаємодію з іншими суб'єктами влади, можна розглядати адміністративні органи як частину комплексної системи, де кожен елемент взаємодіє з іншими для досягнення загальних цілей.

Системний підхід також дозволяє враховувати соціокультурний контекст, в якому функціонують адміністративні органи. Це важливо для розуміння того, як вони адаптуються до змін у суспільстві. Вказаний підхід допомагає прогнозувати можливі наслідки рішень адміністративних органів для інших елементів системи, що є важливим для уникнення негативних впливів та оптимізації роботи всієї системи. Застосування системного підходу дозволяє отримати цілісний погляд на функції та мету адміністративних органів, розглядаючи їх як важливу складову системи, яка спрямована на досягнення визначених цілей.

Висновки. Отже, методологія правового статусу адміністративних органів в умовах воєнного стану включає аксіологічний, діяльнісний, герменевтичний та системний підходи, які забезпечують отримання усебічних та повних знань про досліджуваний предмет.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кучук А.М., Пекарчук В.М. *Методологія сучасного правознавства: спроба критичного осмислення*. Держава та регіони. Серія: Право. 2021. № 1 (71). С. 27–31.
2. Кучук А.М., Пекарчук В.М. *Методологія правових явищ в умовах сучасного правового дискурсу*. Прикарпатський юридичний вісник. 2022. Вип. 1 (42). С. 9–12.
3. Кучук А.М. *Право в умовах постмодерну: правовий дискурс: монографія*. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. 130 с.
4. Корнієнко М.В. *Забезпечення прав людини органами правопорядку в екстраординарних умовах: доктринальний аспект: монографія*. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. 170 с.
5. Кучук А.М. *Аксіологічний підхід до дослідження правових явищ*. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 9. С. 116–120.
6. Білозьоров Є.В. *Діяльнісний підхід у правознавстві: об'єкти пізнання та чинники ефективності*. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. №1-2. С. 15–19.
7. Білозьоров Є.В. *Методологічний підхід як інструмент пізнання права*. Актуальні проблеми держави і права. 2021. Вип. 90. С. 32–37.
8. Гетьман І.В. *Герменевтичний підхід до праворозуміння: витоки, зміст, практичне призначення*. Юридична Україна. 2008. Вип. 97. С. 12–19.
9. Косцова І.П. *Герменевтичний метод тлумачення норм права: історична та юридична дивергенція*. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2015. № 827. С. 153–158.
10. Заморська Л.І. *Системний підхід у дослідженнях правової реальності*. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2016. № 7. С. 38–44.